

Nederlandse
Kastelen
Stichting

VPHB
Historische
Buitenplaatsen
Verenigd

Position Paper

Onderwerp: Financiering instandhouding en restauratie kastelen en buitenplaatsen
Auteur: Albert Schimmelpenninck, lid expertgroep Nederlandse Kastelenstichting en bestuurslid VPHB
Datum: december 2024

Monumentenbeheer is niet vrijblijvend. De aanwijzing van 'groen' of 'rood' als Rijksmonument legt een grote verantwoordelijkheid bij de beheerder van het monument om dit voor het nageslacht in stand te houden. Dat gaat gepaard met nogal wat beperkingen. Daar staan compensaties tegenover in de vorm van een bijdrage in de instandhoudings- en restauratiekosten, een afspraak die van beide kanten inbreng vraagt.

Huidige subsidieregelingen

De meeste kastelen en historische buitenplaatsen zijn aangewezen als Rijksmonument. Net zoals kerken, molens en dergelijke, komen kastelen en buitenplaatsen voor zover door de RCE aangeduid als 'niet-woonhuis'-monument in aanmerking voor de Subsidieregeling Instandhouding Rijksmonumenten (SIM).

De SIM is uitdrukkelijk bedoeld voor Rijksmonumenten die in een redelijke staat verkeren. Aanvragers moeten een 6-jaren onderhoudsplan indienen. Alleen de kosten volgens de 'Leidraad' komen in aanmerking, tot een maximum van 3% van de herbouwwaarde (per periode van 6 jaar). Voor 'groene' monumenten geldt een soortgelijke regeling: 'SIM-groen'.

Het subsidiepercentage van de SIM voor alle niet-commerciële eigenaarscategorieën is ingaande 2025 verlaagd van 60% naar 50%. Voor commerciële eigenaren geldt vanaf 2025 30%. Deze verlaging was nodig om het aantal afwijzingen terug te dringen ten gevolge van het toenemende aantal aanvragen en oplopende prijzen bij een nominaal gelijkblijvend budget.

Particuliere eigenaren (natuurlijke personen en Natuurschoonwet BV's) konden tot 2019 gebruik maken van de fiscale monumentenaftrek. In plaats van de fiscale aftrek kwam de 'Woonhuisregeling (WHR)', bestemd voor particuliere eigenaren van rijksmonumenten met een woonfunctie. Deze werkt op een vergelijkbare manier met een verantwoording achteraf. Alleen de kosten volgens de Leidraad komen voor subsidie in aanmerking. In de praktijk zijn minder instandhoudingskosten subsidiabel dan in aanmerking kwamen voor de fiscale aftrek. Sommige eigenaren kunnen kiezen of zij gebruikmaken van de SIM dan wel de WHR. Tot nu toe was het budget voor de WHR toereikend maar ook hier dreigt budgettekort. In dat geval zal het subsidiepercentage (tot nu toe 38%) verlaagd worden.

Ook is er voor monumenteneigenaren de mogelijkheid om een laagrentende lening af te sluiten bij het Nationaal Restauratiefonds. Het ligt echter niet voor de hand om een lening af te sluiten voor reguliere instandhoudingskosten.

Institutionele Monumenteneigenaren (stichtingen, verenigingen, landgoed Bv's) die meer dan twintig Rijksmonumenten en/of 'zelfstandige onderdelen' beheren, kunnen onder voorwaarden de status Professionele Organisatie voor Monumentenbehoud (POM) krijgen. Naast administratieve voordelen krijgen deze organisaties voorrang bij budgettekort. Ook kunnen zij voor hun Rijksmonumenten een instandhoudingssubsidie ontvangen. Dit is niet altijd het geval bij eigenaren die geen POM-status hebben. Inmiddels zijn enkele tientallen monumentenorganisaties aangewezen als POM.

Tenslotte bestaan er restauratiesubsidies voor Rijksmonumenten die via de provincies lopen. De rijksmiddelen bestemd voor restauraties worden verdeeld over de provincies die geacht worden deze middelen te verdubbelen uit eigen middelen. Iedere provincie heeft zijn eigen benadering en ook hier zijn in de regel budgettekorten.

Knelpunten

- 1) Bij de monumentenzorg zijn drie overheidslagen betrokken die ieder een eigen systematiek kennen. Een eigenaar moet voor onderhoudszaken naar het Rijk/RCE (SIM, WHR), voor restauratie naar de provincie en voor een monumentenvergunning naar de gemeente. Iedere overheid heeft zijn eigen beleid. Dat leidt tot versnippering en inefficiëntie. Bovendien is het onderscheid tussen onderhoud en restauratie moeilijk te maken wat vaak tot discussie leidt. Beide zijn nodig voor de instandhouding.
- 2) Tot 2022 was er structureel een aanzienlijk tekort op het SIM-budget. Zo was er in 2022 bij SIM-rood een tekort van 37 miljoen op een totaal van 96 miljoen aan aanvragen. Bij SIM-groen was het tekort 4,6 miljoen op een totaal van 13,7 miljoen. Dat betekent dat in beide regelingen ruim 1/3 van het aangevraagde bedrag is afgewezen. Eerdere jaren laten vergelijkbare tekorten zien. Gelukkig is het budget in 2023 verhoogd met 20 plus 3 miljoen (SIM-groen) zodat er in 2023 nauwelijks meer afwijzingen waren. Door toename van het aantal aanvragen en verder oplopende lonen en prijzen bij een gelijkblijvend budget (ca. 96 miljoen) waren er in 2024 weer aanzienlijke tekorten: bij het rood werden 304 aanvragen met een totaal subsidiebedrag van 32 miljoen afgewezen. Bij het groen ging het om elf aanvragen met 2,3 miljoen. De verwachting voor de komende jaren is dat het budget ondanks de verlaging van het subsidiepercentage met 10% toch te krap zal blijven.
- 3) De afwijzingen om budgettaire redenen treffen uitsluitend de eigenaren die geen POM-status hebben. Kleinere aanvragen worden bij voorrang toegekend. Grote monumenten waaronder buitenplaatsen en kastelen die niet onder een POM vallen hebben daardoor een grotere kans op een afwijzing.
- 4) Bij SIM-groen is een afwijzing extra zuur omdat het meeste groenonderhoud niet uitgesteld kan worden. Om nog enige kans te maken hebben vele particuliere beheerders 'strategisch' aangevraagd: de aanvraag wordt aanzienlijk naar beneden bijgesteld. Gevolg is dat er geen

duidelijk beeld meer is van het werkelijke tekort.

- 5) Belangrijke onderdelen voor het noodzakelijke en sober planmatige onderhoud voor het in stand houden van groen erfgoed zijn niet in de Leidraad meegenomen (*zie onder meer onderzoek Wageningen en Debie & Verkuil dec. 2016*).
- 6) Vanaf 2019 is de fiscale aftrek geschrapt waarbij de minister in de Tweede Kamer heeft toegezegd dat particuliere beheerders er niet op achteruit zouden gaan. Voor de particuliere eigenaren die voorheen in aanmerking kwamen voor de fiscale aftrek vormen de SIM en de WHR geen reële compensatie, omdat de fiscale aftrek meer opleverde en deze zekerheid bood.
- 7) Particuliere eigenaren van buitenplaatsen en kastelen zoals natuurlijke personen en Natuurschoonwet-bv's betalen in tegenstelling tot stichtingen box3-heffing over de gebouwen. Deze box3-heffing is de laatste jaren snel gestegen, door onder meer de sterke verhoging van de WOZ-waarde en van het 'fictief' rendement naar een onrealistisch niveau. Thans is een wetsvoorstel in voorbereiding om de box3-heffing te baseren op het werkelijke directe rendement waarbij kosten in aftrek kunnen worden genomen. Dat zou een stap in de goede richting zijn. Helaas voorziet het wetsontwerp tevens in het belasten van het indirecte rendement ofwel de waardetoeename vanaf het moment van verkrijging tot vervreemding waaronder ook schenken en nalaten worden verstaan. Dit zal bij gebouwen op landgoederen tot een zeer hoge heffing gaan leiden bij generatiewisselingen. Deze heffing kan - vanwege het zeer lage of niet aanwezige rendement - in veel gevallen alleen worden opgebracht door de buitenplaats geheel of gedeeltelijk te verkopen. Deze heffing zou daarmee de bedoeling van de Natuurschoonwet (NSW) ernstig frustreren. Die voorziet immers in belastingvermindering om daarmee verkoop en fragmentatie van landgoederen en buitenplaatsen te voorkomen. De NSW verplicht eigenaren het erfgoed duurzaam in stand te houden en het bijbehorende landgoed open te stellen voor publiek. Daarmee leveren deze eigenaren een vergelijkbare maatschappelijke prestatie zoals bijvoorbeeld Natuurmonumenten en Geldersche Kasteelen.

NB de Raad van State heeft een negatief advies uitgebracht over het wetsvoorstel. Het is nog niet duidelijk of en hoe het kabinet Schoof het wetgevingsproces gaat vervolgen.

- 8) Door de ongelijke behandeling van verschillende soorten monumenteneigenaren is de sector uit elkaar gespeeld hetgeen de sector verzwakt.

Evaluatie subsidieregelingen

Op initiatief van de voormalige staatssecretaris Uslu zijn de monumentensubsidies geëvalueerd, zie Kamerbrief van 20-6-2024. Men blijft uitgaan van de huidige structuur met SIM, Woonhuisregeling en provinciale restauratieregelingen. Ook de knelpunten met betrekking tot het tekortschietende budget zijn hierin goed geadresseerd. De RCE krijgt de opdracht om mogelijkheden te verkennen om de verdeling van 'de pijn' te verbeteren.

De FPME en NKS pleiten voor maatregelen die een aantal van de knelpunten kunnen wegnemen:

- 1) Meer budget voor de SIM, vooral voor groene monumenten.
- 2) Schrap de voorrangpositie POM's bij de verdeling van budget. De instandhouding van het monument moet het doel zijn. Het mag niet uitmaken wie de eigenaar is of welke rechtsvorm deze heeft.
- 3) Zorg dat er voor ieder type monument een instandhoudingssubsidie beschikbaar is.
- 4) Als een hoger budget niet haalbaar blijkt, verlaag dan het subsidiepercentage over de hele linie zodat geen aanvragen hoeven te worden afgewezen op budgettaire gronden. Inmiddels heeft de minister besloten het subsidiepercentage voor de SIM ingaande 2025 te verlagen naar 50%.
- 5) Breng de fiscale positie van verschillende soorten monumenteneigenaren meer in balans door vrijstelling te verlenen van de box3-heffing voor gebouwen die gerangschikt zijn onder de Natuurschoonwet.
- 6) Pas de Leidraad voor groen aan zodat de werkelijke kosten die gemaakt moeten worden om het rijksmonument in stand te houden subsidiabel zijn